

NATURPLEJE MED SUCCES

NATURPLEJE MED SUCCES
er udgivet af

SEGES Planter & Miljø
Agro Food Park 15
DK 8200 Aarhus N

Kontakt
Heidi Buur Holbeck
D +45 8740 5450
M +45 2374 3157

December 2016

Redaktion
Heidi Buur Holbeck, SEGES
Maria Sørensen, SEGES

Korrektur
Britt Heftholm Ravn, SEGES

Faglig korrektur
Anne Erland Eskildsen, SEGES

Design og layout: Connie Vyrzt Pedersen, SEGES

Tryk: Primaprint
Forsidefoto: Erik Hansen

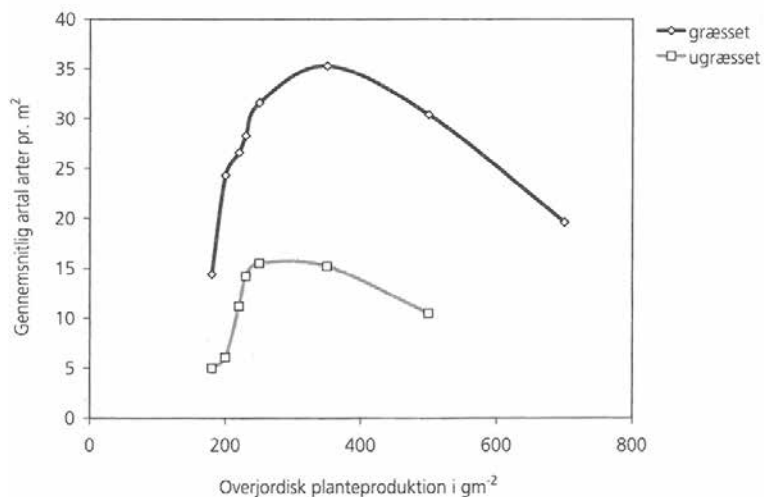
Denne publikation må kopieres efter aftale med SEGES P/S.

Finansieret af:
Kvægafgiftsfonden

NATURPLEJE - HVORFOR OG HVORDAN?

Det helt korte svar er, at uden pleje gror naturarealerne til. Samspelet mellem dyr og planter på lysåbne arealer som enge, overdrev, heder og moser er udviklet gennem flere århundreders ekstensiv udnyttelse af arealerne med græsning og høslæt. I dag ser vi desværre, at en stor andel af de lysåbne naturarealer henstår uden pleje - og dette har direkte konsekvenser for de mange arter af planter, svampe, biller, sommerfugle, fugle og andre smådyr, der er knyttet til dem. Pleje i form af afgræsning er særlig værdifuld, fordi dyrenes aktivitet giver vegetationen en varieret struktur, diversitet og højde. Dermed bliver der skabt en dynamik, der giver levesteder for utallige arter.

På arealer, der bliver afgræsset, kommer der en større og mere artsrig blomstring til gavn for bier, svirrefluer og sommerfugle. Solen varmer den lysåbne jordoverflade til gavn for firben og biller. I de åbne pletter, der opstår efter dyrenes tråd, lever en række smådyr, og i kokasserne er der et mylder af møgbiller – til glæde for småfuglene. Med andre ord, så er afgræsningen afgørende for at skabe et grundlag for gode levesteder for de planter og dyr, som netop er knyttet til naturarealer som overdrev, heder, ferske enge og strandenge.

Figur 1. Det gennemsnitlige antal plantearter pr. m² er undersøgt i henholdsvis græsset og ugræsset tilstand på en række forsøgsområder. Det ses, at der er en højere tæthed af planter på græssede frem for ugræssede arealer. Det skyldes i høj grad, at der på de græssede arealer er mindre føn og større tilgængelighed af lys (kilde 1).

PRÆMISSER FOR NATURPLEJEN

Pleje af naturarealer stiller særlige krav til driften, hvis naturplejen skal være både rentabel og gavnlig for naturen. Driften af naturarealer kræver en anderledes tankegang end for den traditionelle drift af dyrkede marker. Her handler det netop om at tillade en ekstensiv drift. En række vigtige parametre er afgørende for, at naturpleje kan lykkes og være til gavn for både naturen og de mennesker og dyr, som skal udføre naturplejen.

1. KONTINUITET

Noget af det vigtigste der skal til for at sikre et rigt dyre- og planteliv er kontinuitet af levestedet - det vil sige, at arealerne holdes udenfor omdrift. De fleste overdrev, enge og heder har været drevet ekstensivt med afgræsning eller slæt igennem hundreder - nogle gange tusinder af år. Den lange historie med ekstensiv drift har skabt unikke og stabile levesteder og betyder, at arealerne i dag ofte rummer mange sjældne dyr og planter, som ellers er truet på deres eksistens, fordi deres levesteder forsvinder. Det tager ikke lang tid at pløje et areal, men det vil f.eks. tage minimum 50 år - og ofte meget længere - at genetablere de arter og det unikke

samspil mellem de arter som f.eks. lever på et overdrev. Andre gange er arterne tabt for altid. Derfor er der forbud mod opdyrkingen af de fleste naturarealer, men plejen af arealerne er også afgørende. Naturpleje handler i høj grad om at bevare og pleje de mest værdifulde naturarealer.

2. EKSTENSIV GRÆSNING

En ekstensiv græsning, hvor arealerne hverken gødes eller omlægges, er en betingelse for at opretholde et rigt dyre- og planteliv. Mange naturarealer er ikke særligt produktive, hvilket betyder, at de græssende dyrs tilvækst ofte er væsentligt lavere end på græsmarker i omdrift. Derfor må mange naturplejere tænke i optimering af indtjeningen på andre måder. Typisk ved at få tilskud til pleje af arealerne og ved at få en merpris for det kød der bliver solgt fra naturarealerne.

3. LAVT NÆRINGSINDHOLD = GOD NATUR

Det kan virke som et paradoks, men et højt næringsindhold er ikke lig et øget naturindhold. Faktisk er nogle af vores allermost

artsrige og bevaringsværdige levesteder dem, der er aller mest næringsfattige - f.eks. klitheder, overdrev og fattigkær. Når næringsværdien på et græsningsareal er højt, bliver kulturgræsser og andre plantearter, som lever godt med meget næring fremmet. Dette kan være en fordel, hvis man ønsker en øget tilvækst hos sine græsningsdyr. Men det betyder samtidig, at de sjældne og nøjsomme arter bliver fortrængt, fordi de bliver udkonkurreret af de store og hurtigt voksende plantearter, som trives godt med et højt næringsstofniveau.

En væsentlig forudsætning for en god naturpleje er, at arealerne ikke tilføres næringsstoffer, hverken i form af gødning, kraftfoder eller anden næringsrig tilskudsfoder. Det er årsagen til, at der på naturarealer som overdrev og heder normalt er forbud mod at tilføre gødning og tilskudsfoder. Det kan være en udfordring for dyreholdere, når der er forbud mod tilskudsfodring. Derfor er det vigtigt med en god strategi for, hvordan evt. manglende tilvækst på dyrene skal håndteres, f.eks. i forhold til løbende at regulere antallet af dyr på arealet efter græsprøduktionen.

Ofte vil et af målene i naturplejen netop være at få fjernet næringsstoffer fra arealerne. Det kan ske ved afgræsning eller ved at slå og fjerne plantedækket. Slået plantemateriale bør altid fjernes fra arealerne. Hvis ikke bliver næringsstofferne tilbageholdt

på arealet, og der bliver dannet et tykt førnalag, som kan gøre det svært for de små, lysafhængige planter at vokse frem.

4. VÅDE AREALER

En stor del af naturarealerne er lavtliggende og derfor ofte meget våde. Det gør det ofte svært at slå arealerne eller at få dyrene til at afgræsse de mest våde partier. Som landmand vil det ofte være oplagt at dræne arealerne, så muligheden for at dyr og maskiner kan færdes på arealerne en større del af året bliver forbedret. På de fleste naturarealer er det dog ikke tilladt at dræne. Dette er primært af hensyn til de mange dyr og planter, der netop trives bedst, når arealerne er fugtige eller våde. Uden pleje er der modsat risiko for, at arealerne gror til.

Derfor er det nødvendigt at have særligt fokus på, hvordan den ekstensive drift kan gennemføres. En mulighed kan være at finde de rette hårdføre kvægracer, som kan trives på våde arealer. Afgræsning af fugtige arealer kræver, at der er højere liggende arealer, som dyrene kan trække op på i de perioder, hvor de lavtliggende arealer står under vand. Alternativt vil græsningsssæsonen ofte blive kortere, da der både først og sidst på året er for vådt til, at dyrene kan færdes på arealerne. På sådanne arealer gælder det om at starte afgræsningen, så snart arealerne er klar.

FÅ HJÆLP TIL AT BESTEMME DYRE- OG PLANTEARTER MED NATURBASE-APPEN

Via app'en Naturbasen kan du få hjælp til artsbestemmelse af planter, dyr og svampe direkte fra Danmarks mange artseksperter.

Ved hjælp af app'ens '**Hvad er det?**' funktion kan du uploade et foto af den art, du ønsker at bestemme, sammen med information om findested og -tidspunkt. Herfra uploades dit foto direkte til hjemmesiden fugleognatur.dk, hvor masser af frivillige eksperter sidder klar til at hjælpe dig med artsbestemmelsen. Når arten er bestemt, får du besked direkte på din mobil, og din observation vil blive uploadet til hjemmesidens store database over naturobservationer, til glæde for bl.a. artsforvaltningen og forskningen.

Larver af natsommerfuglen blodplet.

5. HVORDAN TILPASSES GRÆSNINGSTRYKKET?

Kender du som naturplejer de dyre- og plantearter, der er på dine arealer? Hvis ikke, kan det være både sjovt og lærerigt at få mere viden om arterne og deres historie. Men også for at naturplejen bliver så optimal som mulig, er det en god idé at vide, hvordan du tilgodeser de sjældne arter.

Pleje bør altid tage udgangspunkt i at beskytte og fremme de mest sjældne og sårbare arter først. Pleje, der tilgodeser de sjældne arter, vil typisk også være gavnlig for andre, mere almindelige arter, mens det omvendte ikke altid er tilfældet. Af hensyn til de vilde bier og sommerfugle er det vigtigt, at græsningstrykket ikke er for højt. Et for højt græsningstryk vil mindske antallet af vilde planter og dermed mængden af de blomster, som insekterne er afhængige af.

For at bevare såvel nektarplanterne som de planter, hvorpå insekternes larver lever, bør slåning undgås, hvis græsningen i sig selv er nok. Mange arealer bliver slået blot for at være sikker på, at tilsagnsbetingelserne er opfyldt. I mange tilfælde er græs-

ningen i sig selv dog god nok. Hvis arealerne bliver slået, bør plantedækket blive efterladt i ca. 15 cm. højde, og slåningen bør ikke ske i højsommeren, hvor blomstringen er på sit højeste. For at fremme de blomstrende planter - og dermed insekterne - er der følgende anbefalinger til naturplejen:

- På de fleste naturarealer vil den bedste form for naturpleje være et lavt græsningstryk over hele sæsonen.
- Intensiv græsning, hvor de blomstrende urter ædes i bund, bør undgås. Pas især på med hård fåregræsning om sommeren.
- Tidlig afgræsning frem til primo juni, efterfulgt af en sommerpause, fremmer blomstringen senere på sommeren. Hvis ikke det er muligt at praktisere, kan der i stedet være et lavt græsningstryk over sommeren, efterfulgt af en mere intensiv sensommergræsning fra august og indtil der er spist op på arealet.

For alle anbefalingerne gælder dog, at der skal være opmærksomhed på, at de krav der stilles for at få tilskud til pleje af arealerne kan opfyldes. Vær også opmærksom på ikke at søge tilskud til delarealer, hvor det bliver for svært at opfylde betingelserne for kontrol.

EKSEMPLER PÅ VIGTIGE NEKTARPLANER

- Almindelig knopurt
- Almindelig slangehoved
- Bakkenellike
- Blåhat
- Blåmunke
- Brombær
- Engkarse
- Hedelyng
- Hvid okseøj
- Merian
- Musevikke
- Tidsler (flere arter)
- Timian (flere arter)
- Tjærenellike

Tjærenellike og sortåret hvidvinge.

NATURPLEJE MED SUCCES

Det kræver et helt særligt overblik at arbejde som naturplejer, når der både skal tages hensyn til naturen og dyrene samtidig med, at tilskudsreglerne skal være opfyldt. På de fleste naturarealer bliver der søgt tilskud til naturplejen, eventuelt suppleret med Grundbetaling. Samtidig går dyrene på arealer, som ofte har en lav foderværdi, ligger langt fra ejendommen, er våde eller på andre måder er besværlige at have dyr på.

Men arbejdet kan også give masser af store fordele og glæder! Som naturplejer er du med til at gøre en vigtig – og tiltrængt – indsats for sjældne dyr og planter. Samtidig viser vores undersøgelser, at der også kan være god økonomi i naturplejen, og at det i de allerfleste tilfælde er muligt at håndtere de praktiske udfordringer, som ligger i naturplejen. Det er dog en forudsætning, at der bliver sat tid af til at sætte sig godt ind i de forhold, som er særligt udfordrende i naturplejen.

ERFARINGER FRA NATURPLEJERE

For at få overblik over, hvad der skal til for at gøre naturplejen rentabel, har SEGES gennemført et "naturtjek" på 12 forskellige bedrifter, der har naturpleje som en deltids- eller fuldtidsbeskæftigelse. Besøgene gav et klart billede af, at de 12 naturplejere var glade for deres arbejde med dyrene og naturen. Der var ingen tvivl om, at der blev lagt mange timer i arbejdet med naturplejen. Men de adspurgte oplevede alle, at det var et meningsfuldt og meget tilfredsstillende arbejde. Samlet set gav naturplejen en fornuftig indtjening for langt de fleste. Det helt afgørende for, at der kan opnåes en god økonomi i naturplejen er, at management optimeres på alle områder - primært via tilskud og salg af kød, men en lang række andre forhold spiller også ind.

FOTO: ANNE ERLAND ESKILDSEN, SEGES

Gennem de 12 besøg har det vist sig, at der er mange forskellige måder, hvorpå man kan optimere driften. Det var tydeligt, at de 12 naturplejere i høj grad har fundet deres egne veje til, hvordan de optimerede driften.

Ud af de 12 naturplejere har 2 store fårehold, mens de resterende primært har Angus, enten i ren race eller krydset med Galloway eller belgisk blåhvid, Skotsk højlandskvæg, Simmentaler eller Hereford. Hos enkelte naturplejere var strategien at satse på høje indtægter fra kødproduktionen, men de fleste går efter at optimere driften vha. tilskud og ved at holde omkostningerne nede. Det sker f.eks. ved, at dyrene går ude hele vinteren eller ved at udnytte gamle staldbygninger, så driftsomkostningerne minimeres. Andre vigtige elementer, for at optimere indsatsen, handler om at få rationaliseret arbejdsgangene omkring tilsyn, kælvningstidspunkter, avl, foder og arealer på en hensigtsmæssig måde.

UDFORDRINGER

Med naturplejen følger dog også en række udfordringer. Flere har problemer med våde arealer, som i perioder ikke er egnet til afgræsning. Her er det ofte rigtig svært at vurdere, hvorvidt arealerne kan opfylde betingelserne for at få tilskud. De våde arealer medfører også problemer med leverikter, som kræver behand-

ling. Her er det afgørende at have en god strategi for, hvilke dyr der er på de våde arealer og hvornår, da det ofte er ungdyr, der har problemer med leverikter. Smitten er størst i august måned, så kan man holde dyrene fra de arealer, hvor der er problemer i august, kan smitterisikoen minimeres.

Tilskud udgør for de fleste naturplejere en væsentlig del af indtægten. Derfor vækker det bekymring hos mange, at der over de næste år er afsat færre midler til tilskud til naturpleje. Det kan blive svært, at fastlægge en langsigtet strategi for antallet af dyr og arealer, når der er usikkerhed om, hvorvidt arealerne kan opnå 5-årigt tilskud til naturpleje. Hos de naturplejere, der forpagter store arealer af Naturstyrelsen, er der desuden bekymring for, hvordan de fremover kan sikre en længere kontinuitet og bedre økonomi i deres aftaler på Naturstyrelsens arealer.

FREMTIDEN FOR NATURPLEJE

Naturpleje er ikke altid nem. Alligevel ser de danske naturplejere lyst på fremtiden. Blandt de 12 adspurgte naturplejere oplevede næsten alle, at der var vækst i interessen for kød fra dyr, der afgræssede naturarealer. Den stigende interesse skyldes både den gode historie om et produkt, der er blevet til i naturens tjeneste, men også at forbrugerne i højere grad efterspørger god dyrevel-færd, og ikke mindst den gode kødkvalitet.

TABEL 1. OVERSIGT OVER VIGTIGE PUNKTER FOR AT OPTIMERE IND TJENINGEN

VIGTIGE FOKUSOMRÅDER	HVAD VIRKER?
Tilskud til naturpleje	Rundt regnet vurderer naturplejerne, at tilskuddet udgør ca. halvdelen af den samlede indtægt, og at tilskuddet derfor er helt afgørende for, at naturplejen kan lade sig gøre. De fleste søger både grundbetaling og tilskud via det 5-årige tilskud til pleje af græs- og naturarealer. Flere har gode erfaringer med at få tilskud til hegning, rydning og anden forberedelse til afgræsning i Natura 2000 områder.
Afsætning af kød	Merpris for salg af kød er afgørende for de fleste. Det kan f.eks. ske ved at opnå en ekstra pris for kødet via afsætning til restauranter eller via salg fra egen gårdbutik. Fokus er her på at opnå en merpris ved salg af kvalitetsprodukter med den gode historie om høj dyrevelfærd, naturpleje og god kødkvalitet. Også salg af levende dyr kan være en ekstra indtægtskilde.
Vinterfoder	Vigtigt at have billigt vinterfoder. Enten egen foder, billigt indkøb eller vintergræsning.
Ekstensive racer	Ekstensive racer som Angus, Dexter, Galloway eller skotsk højlandskvæg egner sig bedre til at pleje de ekstensive våde og ukurante arealer, hvor der i perioder f.eks. ikke er meget foder at hente. Det er nøjsomme dyr, som kan klare sig uden masser af næringsrigt foder, som også æder flere forskellige planter.
Store sammenhængende arealer	For at rationalisere driften gælder det så vidt muligt om at have store sammenhængende arealer. Det mindsker tid til tilsyn og kørsel. Som naturplejer skal man overveje nøje, hvilke arealer det kan betale sig at have dyr på, og hvilken pris man vil give/have ved en evt. forpagtning.
God management	Helt afgørende, at tid og økonomi optimeres. Der er mange forskellige måder at drive naturpleje på, men det er helt afgørende, at der lægges en god strategi for kælvninger, græsningssystemer, opsætning af hegn, øremærkning m.m.
Arealer tæt på ejendommen	Der kan spares en masse tid, hvis græsningssarealerne ligger tæt på ejendommen. Flere af naturplejerne brugte dog en stor del af deres tid på tilsyn af dyr rundt i et stort opland. Et godt alternativ kan være aftaler med naboer, der tilser dyrene, så der kan spares tid på opsyn.
Naturstyrelsens arealer	Attraktive arealer - store og sammenhængende. Der kan være specifikke krav om plejen. Men også svært at sikre kontinuitet, fordi arealerne skal i udbud, og folk byder over den reelle pris - intern konkurrence mellem dyreholdere.

Almindelig mælkeurt.

FOTO: ANNE ERLAND ESKILDSEN, SEGES

EKSEMPLER

Her fortæller 3 af de 12 landmænd om, hvordan de får naturplejen til at lykkes hos dem. De er eksempler på, at der er mange forskellige måder at gennemføre en fornuftig naturpleje på med succes.

FOTO: ANNE ÉRLAND ESKILDSEN, SEGES

LENE GOMMESEN OG PETER BISGAARD

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

FACTS OM SYBERGKVÆGET

- Dyrernes velfærd og sundhed er i højsædet
- Møre og saftige bøffer - helt naturligt
- Ingen brug af hormoner, vækstfremmere eller sprøtegifte
- Lavere tilvækst - lavere fedtindhold
- Rolige og omgængelige dyr i smukke naturlige omgivelser
- Kalfene går sammen med deres mor
- Din mulighed for at købe kvalitetsked direkte fra gårdbutikken
- Billedet erstattes af det med den liggende kalv.
- Vores holdning er, at dyr der lever i det fri, spiser naturligt og varieret foder og trives, er med til at skabe følelsesvarme, der bare smager bedre, og giver en bedre smag i munden.
- Sybergkvæget opfylder Dyrernes Beskyttelse krav til god dyrevelfærd, og med fokus på lige netop god dyrevelfærd, er dyrenes naturlige og ikke mindst frie liv sat i højsædet hos os.

SÅDAN FINDER DU SYBERGKVÆGET

Fra Odense: Kør ad Kertemindevej. Drej til vestre ad Fynshovvej, følg vejen ca. 3 km. Drej til højre ad Tårup Vestergård. Drej til højre for anden af vejen sydend af vejen ad Tårup Bygade, følg vejen ca. 200 m, og hold til højre ved gadekanten. Gårdbutikken ligger for enden af grusvejen.

Fra Kerteminde: Kør ad Hindsbølvej. Drej til venstre ad Tårup Bøstergård. Drej til venstre for anden af vejen ad Tårup Bygade, følg vejen ca. 200 m, og hold til højre ved gadekanten. Gårdbutikken ligger for enden af grusvejen.

ÅRVINSTIDER

Høle året: Torsdage 16-18 samt efter aftale.
1. maj - 31. august: Fredage 16-18 og lørdage 10-12.

SYBERG HIGHLAND CATTLE

Lene Gommesen & Peter Bisgaard
Vestergård, Tårup Bygade 34, 8270 Malling
Tlf. 25 18 19 71 · Tlf. 27 29 00 77 · info@sybergkvaegt.dk
facebook.com/groups/sybergkvaegt

"Som naturplejere er det vigtigt, at vi ikke underbyder hinanden, men i stedet er stolte af de gode produkter vi sælger".

NYBEGYNDERE I NATURPLEJE MED STOR SUCCES

At Lene Gommesen og Peter Bisgaard i dag står med en større besætning med Skotsk højlandskvæg, er ifølge dem selv lidt en tilfældighed.

Det hele startede med, at deres søn Emil skulle med morfar på marked. Her blev sønnen helt vild med en skotsk højlandskalv. Den måtte Emil bare have - og med kalven fulgte også en mor. Derfra er det bare gået slag i slag, og i dag er besætningen oppe på 20 moderdyr inkl. opdræt og indkøb af tyre. Lige neden for deres ejendom var kommunen netop gået i gang med at realisere et større naturprojekt, så det var oplagt, at Lene og Peter's dyr kunne stå for plejen af de nye naturarealer.

"Det er en grundlæggende betingelse for os, at dyrene har det godt. Vi elsker at arbejde med dyrene og se dem græsse på naturarealerne", fortæller Lene.

"Vi havde ingen erfaringer med naturpleje, så i starten har vi måttet prøve os frem og finde vores egne løsninger på de forskellige udfordringer, efterhånden som de opstod. Det har krævet mange timer og været hårdt arbejde - som lå ud over det almindelige fuldtidsarbejde," fortæller Peter. Efterhånden føler de dog begge, at de er ved at have nogle gode erfaringer omkring håndtering af dyr, foderforsyninger og tilskudsregler.

Lene og Peter's udgangspunkt er, at de skal have en ordentlig betaling for det gode kød, de sælger. "Som naturplejere er det vigtigt, at vi ikke underbyder hinanden, men i stedet er stolte af de gode produkter, vi sælger," siger Lene bestemt.

Deres kød afsætter de løbende ved at annoncere på deres Facebook side, når dyr slagtes. Inden de får set sig om, er dyrene afsat. "Lige nu har vi ventelister på kødet, og vi kan slet ikke følge med," fortæller parret, som er glade og lidt overrumplede over den sto-

FOTO: LENE GOMMESEN

re succes. De afsætter også deres kød til en gourmet restaurant, og var lidt spændte på tilbagemeldingen fra kokken. Det var dog en ovenud glad kok, som vendte tilbage med stor lovprisning af deres kød: han havde aldrig smagt så godt kød før!

Lene og Peter har lavet en informationsfolder om deres kvæg og naturplejen, men ellers sælger de deres kød via deres Facebook side.

MORTEN THORØE

RATIONEL NATURPLEJE VIA TILSKUD OG KVIEHOTEL

Morten Thorøe har fundet sin egen vej til at gøre naturplejen både rationel og økonomisk bæredygtig. Sammen med sin kone har han ca. 165 moderdyr plus opdræt bestående af Galloway dyr krydset med Angus.

Morten har valgt en strategi, hvor han står for afgræsning af mange hundrede hektar naturarealer. Heraf er en del forpagtet, resten bliver afgræsset via græsningsaftaler med en fast betaling pr. dyr. Morten ejer hverken en stald eller en traktor. Naturplejen kan lade sig gøre ved, at dyrene græsser på naturarealerne så stor en del af året som muligt, for så at være på "kviehotel" i vintermånederne.

Afsætning af kød er ikke målet med naturplejen. "Pengene skal tjenes på det arbejde, dyrene gør ved at pleje naturarealerne", fortæller Morten. Det er arealer med en høj naturværdi, som gør, at f.eks. Naturstyrelsen stiller særlige krav til driftsformen. Arealerne er ofte våde og besværlige at pleje, så det er meget tidskrævende at stå for naturplejen. Der går f.eks. meget tid med opsætning og vedligehold af hegn på de mange arealer, ligesom tilsyn af dyrene er en stor daglig opgave.

Det er få år siden, at Morten startede op med naturpleje, men han er bestemt ikke afskrækket. I takt med at han får bedre indsigt i mulighederne for at tilskudsoptimere, kan han se større potentiale for udvikling af naturpleje som forretningsområde. Samtidig leder han i øjeblikket efter en bedre afsætningskanal for det kød, han producerer. Morten regner med, at det på sigt bliver muligt at optimere på indtjeningen af kødet, da det jo er kød af god kvalitet fra dyr, der har haft et godt liv.

Det handler for Morten om at finde store sammenhængende naturarealer, så tiden der bruges på tilsyn optimeres.

"Jeg kommer rundt i utroligt flotte naturområder og får gode naturoplevelser," fortæller Morten, som en væsentlig grund til, at det er ok at bruge så meget tid på en deltidsbeskæftigelse, der vist i princippet mere ligner en fuldtidsbeskæftigelse. "Samtidig giver det en dejlig frihed til selv at planlægge sin dag, og jeg kan f.eks. tage ungerne med ud at se til dyrene. På den måde kan fritid, familieliv og arbejde kombineres," konkluderer Morten.

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

”Samtidig giver det en dejlig frihed til selv at planlægge sin dag, og jeg kan f.eks. tage ungerne med ud at se til dyrene. På den måde kan fritid, familieliv og arbejde kombineres”.

FOTO: HEIDI BUUR HØLBECK, SEGES

Mortens dyr afgræsser bl.a. store arealer for Naturstyrelsen f.eks. store værdifulde overdrev, eng og moseområder.

RASMUS SKAU

ØKOLOGISK NATURPLEJE MED FOKUS PÅ GOD KØDKVALITET

Rasmus Skau har, via et løbende generationsskifte, overtaget forældrenes gård med planteavl. Gennem de sidste år er naturplejen kommet til at udgøre en væsentlig del af såvel indtjening som arbejdet på bedriften, og produktionen supplerer fint den økologiske planteavl på ejendommen.

Naturplejen startede med afgræsning af egne strandensarealer, som indgik i et Natura 2000 projekt. Siden er naturplejen taget til, og i dag har Rasmus 90 moderdyr plus opdræt. Besætningen består primært af gallowaydyr og lidt anguskvæg, men udviklingen går i retning af flere gallowaydyr. For Rasmus passer disse dyr godt i naturplejen, og dyrene giver en rigtig god kødkvalitet.

Den løbende udvidelse af besætningen har været baseret på den stigende efterspørgsel på familiens produkter. "Vi har gode erfa-

ringer med, at dyrene kan producere kød af høj kvalitet, selvom de går på marginaljorde," fortæller Rasmus.

Bedriften drives økologisk, hvilket giver god mulighed for afsætning af kød til en merpris og til institutioner.

"Jeg ser på bundlinjen frem for tilvæksten. Filosofien er ikke at satse på øget tilvækst på dyrene, men i stedet at tjene pengene på tilskud og god kødkvalitet," fortæller Rasmus.

Alt kødet afsættes via familiens egen hjemmeside og sælges på kvalitet og den gode historie. De slagter dyr 1 gang i måneden. Folk henter fersk kød i forskellige udskæringer, men erfaringen viser, at de fleste gerne vil købe i små portioner. "Det er et stort arbejde at pakke kødet. Der går en weekend om måneden med selve udleveringen, men med glade og tilfredse kunder er det ingen sag," fortæller Rasmus smilende.

"Jeg ser på bundlinjen frem for tilvæksten. Filosofien er ikke at satse på øget tilvækst på dyrene, men i stedet at tjene pengene på tilskud og god kødkvalitet."

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

Via hjemmesiden Fuglsøgaard.dk bliver næsten alt kødet solgt. Det bliver solgt på god kvalitet og historien. Der bliver Slagtet 1 gang i måneden, hvor folk henter fersk kød i store og små portioner.

ØKONOMI I NATURPLEJEN

For at få et bedre indblik i, hvordan økonomien mere præcist hænger sammen, blev der, uafhængigt af de 12 bedriftsbesøg, lavet bedriftsanalyser hos 5 andre naturplejere. Samlet set gav naturplejen en fornuftig indtjening for langt de fleste.

ØKONOMI I NATURPLEJE - HVORDAN?

Det er afgørende, at man som naturplejer får lagt en klar strategi for produktionen og får regnet økonomien godt igennem. Hvis det sker, er der muligheder for at lave en fornuftig forretning med naturpleje. Det viser analysen af regnskaber hos succesfulde naturplejere. Det kræver dog et fokus på god management, herunder hvor man har sine styrker og sine svagheder, og hvor mulighederne er for den enkelte naturplejer.

ANALYSE

Analyse er udarbejdet hos 5 naturplejere, der alle selv vurderede, at de kunne tjene penge på at pleje natur med kvæg. Nogle har primært haft fokus på optimering af tilskud, mens andre i højere grad fokuserede på afsætningen af kødet og på optimering af tilvækst.

Der er lavet driftsgrensanalyser for naturpleje på de 5 bedrifter. En driftsgrensanalyse opdeler regnskabet og fordeler alle indtægter og omkostninger, der er forbundet med naturplejen - dvs. indtægter og omkostninger ved dyrene inkl. bygninger, maskiner og arealer, som anvendes til dyrene samt tilskud og omkostninger, der hører til arealerne, så det kan analyseres separat. Driftsgrens-

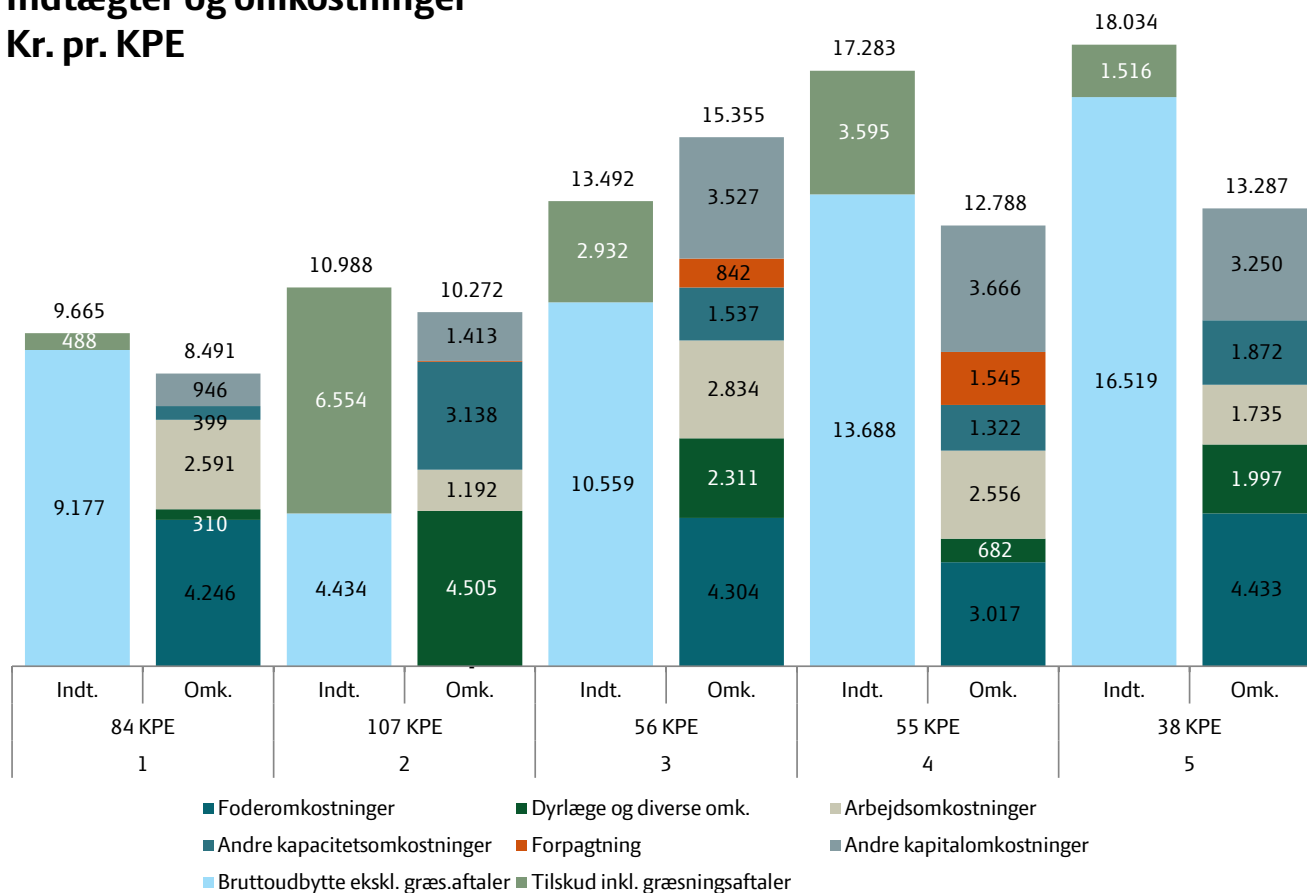
BEDRIFTER

- Bedrift 1: Økolog med Angus, plejer 443 ha naturarealer, har en lav mængde bundet kapital og fokus på tilvækst.
- Bedrift 2: Konventionel med Galloway, plejer 500 ha naturarealer, har fokus på tilskud/græsningsaftaler og salg af levedyr, samt anvender pasningsaftale inkl. foder om vinteren.
- Bedrift 3: Konventionel med primært Charolais, plejer 39 ha naturarealer, og har fokus på naturpleje, med vægt på tilskud og tilvækst.
- Bedrift 4: Økologisk planteavler med krydsninger, plejer 64 ha og har fokus på synergi med planteavl samt tilskud og tilvækst.
- Bedrift 5: Konventionel med krydsninger, plejer 75 ha naturarealer og har fokus på god afsætningsaftale. Har også feedlot produktion (ikke medtaget her).

analyser aflønner alt input, så der tildeles løn til ejere og egenkapitalen forrentes. Dertil bør også indregnes et afkast på de penge, som landmanden har bundet i produktionen. Produceres foder selv, ses det som en separat driftsgren, og foderet indgår i naturplejen til en intern overførselspris. Det resultat der fremkommer, er dermed et 'overskud' i driftsgrenen, når alt input er aflønnet.

Se resultat for de fem bedrifter i figur 2.

Indtægter og omkostninger Kr. pr. KPE

Figur 2. Indtægter og omkostninger pr. KPE. En KPE er en årssammeko, et årsofdræt og en halv slagtekalv. For bedrifter, der ikke udvider eller køber kalve ind, vil det svare til antallet af årskøer.

De 5 bedrifter er meget forskellige, hvilket også fremgår af deres opnåede resultater:

- Bedrift 1, 4 og 5 har et overskud på bundlinjen uden 5 årigt tilskud til pleje af græs og naturarealer, samt Grundbetaling.
- Bedrift 1 har også en lille indtægt på en græsningsaftale, mens bedrift 5 kun får tilskud i form af Grundbetaling på de 15 ha af arealerne, han selv ejer.
- Bedrift 4 får tilskud både til Grundbetaling og tilskud til pleje af græs- og naturarealer, hvilket er med til at give han et pænt overskud.
- Bedrift 2's primære indtægter kommer derimod fra tilskud og græsningsaftaler.
- For bedrift 3 er tilskud et vigtigt element som supplement til økonomien i produktionen, der dog stadig ikke helt kan dække omkostninger herved.

Årets resultat/overskud beregnet på KPE (En KPE er en årsamme-ko, et årsopdræt og en halv slagtekalv).

- Bedrift 1: 1.174 kr. pr. KPE
- Bedrift 2: 716 kr. pr. KPE
- Bedrift 3: -1.863 kr. pr. KPE (nulpunkt med ejerløn på 971 kr. pr. KPE)
- Bedrift 4: 4.495 kr. pr. KPE
- Bedrift 5: 4.747 kr. pr. KPE

På baggrund af undersøgelsen er der en række centrale punkter, der er vigtige at overveje, hvis man ønsker at tjene penge på naturpleje. Se tabel 2.

Se hele den bagvedliggende rapport på LandbrugsInfo: Økonomi i naturpleje, Maria Sørensen og Per Spleth, SEGES Kvæg, nov. 2016 (kilde 2).

TABEL 2.

PUNKTER TIL OVERVEJELSE - HVIS DU ØNSKER AT TJENE PENGE PÅ NATURPLEJE

NATURPLEJE ER IKKE BARE "GRATIS FODER"

Se ikke pleje af naturarealer som en mulighed for "gratis" foder, men for at blive betalt for den pleje dine dyr yder på arealerne enten i form af tilskud eller græsningsaftaler. Der kan dog være undtagelser som f.eks., hvis du, ved at pleje arealerne, får mulighed for at sælge dit kød som specialprodukt til en anseelig merpris, der kan opveje den lavere betaling.

VURDÉR VÆRDIEN AF NATURAREALERNE

Hav fokus på, hvad værdien er for dig, på de arealer du byder på, og lad budet afspejle det, så du kan lave en fornuftig forretning. F.eks. vil store, sammenhængende arealer ofte være mindre tidskrævende at pleje end en række små, usammenhængende arealer.

BEGRÆNS OMKOSTNINGERNE

Til foder: Økonomien i naturpleje kan ofte ikke bære høje omkostninger til dyrt vinterfoder og/eller foder til slutfedning.

Til stalde: Dyre, nye staldanlæg kan være svære for dyrene at forrente, især hvis de kun bruger den 3-6 måneder om året. Overvej derfor om dine nuværende/kommende staldforhold stiller for store krav til indtægterne i naturplejen. Det er også værd at overveje alternativer til at eje, f.eks. pasnings- eller lejeaftaler. Overvej evt. helårsgræsning, hvis der er egnede arealer til det.

MERPRIS FOR KØD

Find gerne en afsætningskanal, der giver en højere pris for dyrene (kød eller levedyr). Det kan være privat afsætning, afsætning til nogle af de nuværende specialkoncepter, eller samarbejdsaftaler om lokal afsætning.

HA' EN KLAR STRATEGI

Optimer produktionen inden for din fastlagte strategi. Hold fokus på, hvor og hvordan du vil tjene dine penge. F.eks. kan en høj kælvningsalder ofte med fordel reduceres uden ekstra omkostninger. Det vil i mange tilfælde forbedre økonomien. Det kan også være, at dyrene kan sendes tidligere til slagtning, så de sidste dyre foderdage begrænses.

OPTIMER PÅ TILSKUDSMULIGHEDERNE

Hold overblik over, hvordan tilskuddene optimeres, samt hvilke regler der gælder for de pågældende arealer, så kravene for tilskud kan overholdes.

KILDER

Kilde 1: Lars Bo Pedersen, Rita Merethe Buttenschøn og Thomas Secher Jensen (2001): Græsning på ekstensivt drevne naturarealer - Effekten af stofkredsløb og naturindholdet. Park og Landskabsserien nr. 34, Skov og Landskab, Hørsholm, 2012.

Kilde 2: Økonomi i naturpleje, Maria Sørensen og Per Spleth, SEGES Kvæg, nov. 2016.

SEGES P/S skaber løsninger til fremtidens landbrugs- og fødevarerhverv. Vi udvikler forretningsmuligheder og serviceydelser i tæt samarbejde med vores kunder, forskningsinstitutioner og virksomheder over hele verden.

SEGES P/S
Agro Food Park 15
DK 8200 Aarhus N

T +45 8740 5000
E info@seges.dk
W seges.dk

